

Někdejší ekonom Světové banky a specialista na oblast mezinárodního rozvoje Charles Kenny sepsal a na stránkách *Foreign Policy* (v dubnu 2012) zveřejnil ostrou filipiku „**Dumb and Dumber**“ (Hloupý a hloupější) s velmi nelichotivým podtitulkem „Sklouzávají rozvojoví experti k rasismu?“ Kenny obvinil stále větší podíl rozvojových ekonomů, že se prý uchylují ke genetice a dalším vrozeným vlastnostem člověka jako ústřednímu vysvětlení hospodářského výkonů jednotlivých zemí, když tyto faktory nezřídka staví i před investiční a regulační problematiku, na niž se mezinárodní agentury obvykle zaměřují.

Byť Kenny pranýřovaným přiznává v jejich přístupu k těmto nanejvýš kontroverzním idejím jistou obezřetnost, výslovně jmenuje knihu z roku 2001 *IQ and the Wealth of Nations*, (IQ a bohatství národů) **Richarda Lynna** a Tatu Vanhanena jako obzvláště extrémní a ohavný příklad tohoto trendu. Autoři zde nepokrytě označují výsledky testů inteligence různých populací za z velké části dědičné a poměrně neměnné hodnoty, jež z velké části – spíše než hospodářské či vládní struktury a politika – podmiňují dlouhodobý blahobyt té které země.

Tato vysvětlení nejsou podle Kennyho „pouze“ rasistická a hluboce urážlivá, ale byla podle něj dávno vyvrácena předními vědeckými kapacitami – zejména známým biologem Stephenem Jayem Gouldem v jeho díle *The Mismeasure of Man* (1980, česky **Jak neměřit člověka**, 1998).

Jak měl ovšem Kenny záhy zjistit z komentářů pod svým článkem, opřením se o Gouldovu autoritu se dopustil vážného omylu. Gouldovy manipulace a podvádění v otázkách rasy a velikosti mozku, zřejmě motivované jeho otevřeně marxistickým přesvědčením, se v poslední době dostaly opětovně i do hledáčku **New York Times**. Věda nemalým dílem funguje díky systematické poctivosti, a jakmile se prosté konstatování – v Gouldově případě ohledně velikosti obsahu lidské lebky – ukáže jako nepravdivé, nelze považovat za věrohodná ani komplexnější tvrzení a závěry učence, který se dopustil nepravdy.

Bez ohledu na Kennyho vcelku očividné nedostatky v dané problematice neztrácejí tyto otázky ve stále těsněji globalizovanějším světě nic ze své naléhavosti. Ostatně se považuje za samozřejmé, že někteří lidé jsou chytřejší než jiní, což takřka sylogisticky naznačuje i možnost, že i různé národy a etnické skupiny mohou intelektuálně převyšovat jiné.

Jakkoliv může být přesná definice inteligence ošidná, většinou panuje shoda na tom, že výsledky IQ testů slouží jako přiměřeně přesné a měřitelné vyjádření této vlastnosti. Lynn s Vanhanenem tedy shromáždili ohromující množství dat o testových skóre v jednotlivých zemích během posledních 50 či 60 let a srovnali je s úrovní příjmů a tempem hospodářského růstu. Protože odborníci zjistili, že v průběhu posledních přibližně sto let dochází k na první pohled setrvalému růstu nominálních výsledků IQ testů – tzv. Flynnův efekt – autoři této fenomén do svých zjištění zahrnuli a výsledky o něj očistili. Dospěli k velmi silné korelaci 0.50 – 0.75 inteligence obyvatelstva země a jejím skutečným HDP na hlavu v období posledních několika generací, což by výrazně naznačovalo, že chytřejší lidí bývají zámožnější a úspěšnější.

Z této statistiky autoři dovozují, že inteligence znamená hospodářský úspěch – a jelikož je tato vlastnost podle nich z velké části vrozená a geneticky podmíněná – relativní postavení národů v jejich dlouhém seznamu se v čase nejspíš příliš proměňovat nebude, stejně jako ekonomické postavení různých skupin v etnicky nestejnorodých zemích typu Spojené státy americké.

Tato hypotéza skutečně může být pravdivá, z badateli shromážděných dat však nutně nevyplývá. Konec konců, pokud vysoké národní IQ koreluje s hospodářským blahobytem, možná že vysoká inteligence způsobuje blahobyt, právě tak je ovšem možné, že blahobyt způsobuje vysoké IQ – nebo má oboje příčinu ještě někde jinde. Korelace nezakládá kauzalitu, tím méně pak směr kauzálního nexu. Tradiční liberální model, podle něhož socioekonomické silně ovlivňují výsledky při testech akademických dovedností, by totiž předpověděl totožnou distribuci výsledků v různých zemích světa jako Lynn s Vanhanenem.

Naštěstí ale díky pečlivému zkoumání bohatství empirických dat snesli autoři důležité důkazy k relativní věrohodnosti těchto protichůdných hypotéz, z nichž můžeme v této extrémně tabuizované problematice učinit poměrně užitečné závěry.

Rozložení inteligence v Evropě

Kritici často, nikoliv neopodstatněně, namítají, že když jsou na Západě vzniknulé testy inteligence užívány v zemích Třetího světa, výsledky mohou být zkresleny ztrátou v „kulturním překladu“. Opomenout bychom neměli ani možné dopady podvýživy a dalších forem extrémní deprivace nebo „jen“ všední problémy spojené s procesem testování v opravdu chudých částech světa, jak Kenny ve své kritice upozorňuje.

Abychom tyto nesouvisející faktory minimalizovali, zaměřme se nejprve na přibližně šest desítek datových souborů, jež Lynn s Vanhanenem získali z evropských zemí a jejich zámořských „výhonků“ v průběhu posledního půlstoletí. Jistě, některé země byly v tomto období výrazně chudší než jiné, žádná z nich ale netrpěla skutečně extrémní chudobou, běžnou ve velké části Třetího světa.

Okamžitě nás zaujme dlouhý výčet obrovské proměnlivosti v testované inteligenci geneticky v podstatě totožných evropských populací napříč časem, prostorem i politickým zřízením, proměnlivosti natolik výrazné, až vzbuzuje vážné pochybnosti ohledně výrazně geneticky deterministického pojetí IQ, zastávaného otevřeně Lynnem a Vanhanenem – a méně hlasitě dost možná i mnoha dalšími. (Pokud není uvedeno jinak, všechna následující data pocházejí z jejich práce a jsou očištěna o vliv **Flynnova efektu**.)

Podívejme se kupříkladu na výsledky z Německa před jeho sjednocením v roce 1991. Lynn s Vanhanenem předkládají kvartet studií IQ z někdejšího Západního Německa, jež ukazují na průměrnou inteligenci v rozmezí 99-107, kdy dolní hranici tohoto rozpětí představuje nejstarší vzorek z roku 1970. Studie kognitivních schopností východoněmeckých dětí z roku 1967 dospěla k výsledku pouhých 90, pozdější z let 1978 a 1984 však už byly výrazně blíže číslům západních sousedů: 97-99.

Tyto výsledky se z pohledu silného genetického determinismu IQ jeví paradoxně. Východní Němci jsou od těch západních v zásadě geneticky neodlišitelní a rozdíl v inteligenci dosahující až 17 bodů působí nevysvětlitelně. Nárůst východoněmecké inteligence o 7 až 9 bodů během celé generace se pak vysvětluje ještě obtížněji.

Šedivý komunistický režim NDR nepochybně vedl chudší zemi než jeho západní protějšek a tamější obyvatelstvo dost možná mohlo být v jistém smyslu „kulturně deprivované“, východní Němci však v 60., ani koncem 50. let, kdy se narodila a vyrůstala kohorta dětí s mimořádně nízkými výsledky, jistě vážnou podvýživou netrpěli. Obrovská propast mezi skóre v testech na bohatém Západě a ušmudlaném Východě vyvolává důrazné otázky ohledně striktně genetické teze Lynna s Vanhanenem.

Dále se můžeme podívat do Řecka. Autoři předkládají dva datové vzorky, se skóre 88 bodů v roce 1961 a 95 v roce 1979. Nárůst inteligence Řeků o sedm bodů během pouhých 18 let je z genetické perspektivy pochopitelně absurdní, tím spíš když starší data pocházejí od dětí a mladší od dospělých, takže obě skupiny mohou klidně být tvořeny stejnými lidmi, testovanými s časovým odstupem. Oba vzorky dosahují velikosti několika stovek testovaných, čili statisticky nezanedbatelné a jakkoliv nelze vyloučit další činitele za touto ohromnou neshodou v jediné zemi, není jistě bez zajímavosti, že hospodářská úroveň se v daném období zvyšovala až explozivně, když reální HDP na hlavu vzrostl o 170 %.

Přestože Řekové a Turci prosluli dlouhými dějinami etnických i politických svárů, moderní výzkumy je ukazují jako dva geneticky takřka nerozlišitelné národy. Rozsáhlá studie z roku 1992 došla k průměrné inteligenci tureckých školáků 90 bodů, což by dodávalo věrohodnosti i nízkým řeckým výsledkům. Na poměrně nízké hodnoty průměrné inteligence narážíme také u všech publikovaných výsledků všech chudších řeckých sousedů z Balkánu, před zhroucením komunismu součást východního bloku. Chorvaté roku 1952 dosáhli 90 bodů, dvě různé studie v Bulharsku z let 1979-1982 říkají 91-94 a Rumuni měli v roce 1972 IQ 94. Byť lze do jisté míry vysvětlit nízká čísla malých Chorvatů podvýživou a dalšími těžkostmi ve válečné době, působí toto vysvětlení mnohem méně věrohodně u dalších balkánských populací, jež dosáhly podobných výsledků, přestože testy absolvovaly dlouhá desetiletí po skončení války.

Dvě skupiny Poláků v letech 1979 a 1989 vykázaly divoce odlišné průměrné IQ – 106 a 92 – když nižší údaj vyšel z testování obřího vzorku více než 4000 dětí tzv. progresivními matricemi, údajně metody nejméně závislé na kulturním kontextu. Na druhé straně dosahovaly ekonomicky vyspělejší komunistické země střední Evropy znatelně vyšších čísel: Slováci 96 v roce 1983, Češi 96-98 v letech 1979 a 1983 a Maďaři 99 v roce 1979.

Všechny tyto výsledky jiho- a středoevropských zemí v hrubých obrysech odpovídají jejich HDP na hlavu, což může utvrzovat jak tezi „IQ vede k prosperitě“ Lynna s Vanhanenem, tak opačnou tradičně liberální hypotézu o bohatství, které podporuje nárůst inteligence.

V předmětném období mnohem zámožnější nekomunistické evropské národy jako Rakousko, Británie, Nizozemí, Belgie, Norsko či Západní Německo dosahovaly nebo i překračovaly stovku. Poměrně velký rozdíl mezi těmito evropskými zeměmi a výše zmiňovanými měl

vzhledem k jejich značné genetické i fenotypické podobnosti jen s malou pravděpodobností nějaký přirozený důvod. Rakousko například od Chorvatska dělí jen několik set kilometrů, obě katolické země strávily dlouhé generace v habsburském soustátí a „od oka“ i z genetického testu lze jen velmi obtížně rozeznat Chorvata od Rakušana. Přesto dosahuje mezera mezi udávanými hodnotami IQ – tedy 12 bodů – skoro takové výše, jaká bývá uváděna mezi americkými bělochy a černochoy.

Udržitelnější se tak zdá vysvětlení, že značná a setrvalá mezera v inteligenci mezi západními Evropany a jejich balkánskými příbuznými je spíše než příčinou důsledkem rozdílnosti vývoje a prosperity v době provádění IQ testů. Například Rakousko mělo v této době mnohonásobně vyšší HDP na hlavu než Chorvatsko. Jeden z mála evropských národů, který zaznamenal výraznější pokles testované inteligence, Polsko (v roce 1979 106, o deset let později jen 92), se v 80. letech potýkalo s ekonomickými těžkostmi, kdy podle některých měřítek celkem zásadně spadl i jeho hrubý domácí produkt, zatímco západní Evropa dále bohatla.

Pokud by tato mezera deseti či dokonce patnácti bodů IQ mezi chudšími balkánskými Evropany a těmi movitějšími na Západě byla dědičná a nikoliv environmentálně dočasně povahy, nepochybně by musela mezi oběma skupinami přetrvat i v jejich novosvětské diaspoře: ve Spojených státech. Pro nic takového ovšem nemáme důkazy. Podle všech dostupných údajů převyšují Američané řeckého i jihoslovanského původu nezanedbatelnou měrou ostatní americké bělochy jak v průměrném příjmu, tak dosaženém vzdělání. A protože drtivá většina z těchto „ostatních“ amerických bělochů má kořeny na britských ostrovech a v dalších západoevropských zemích s vysokým IQ, těžko by takový stav dával smysl, kdyby obyvatelé Balkánu skutečně trpěli vrozeným mentálním deficitem dosahujícím až rozsahu směrodatné odchylky (tj. 15 bodů, pozn. DP)

Podobně nápadné rozdíly nacházíme i u jednotlivých italských populací napříč časem a prostorem. Italští Američané dosahují v současnosti skóre blízko celonárodnímu bělošskému průměru vzdělanosti a příjmu, což potvrzují i skromná data výzkumníků inteligence. K podobným závěrům dospívají i Lynn s Vanhanenem, kteří z mnohem bohatšího množství dat udávají průměrnou italskou inteligenci na 100. Přesto se mezi severem a jihem Itálie včetně ostrova Sicílie rozevírá všeobecně známá a poměrně hluboká ekonomická propast. Valná většina italských Američanů ale do země přišla právě z těchto chudších končin, u jejichž současných obyvatel Lynn na základě nových výzkumů stanovil průměrné IQ jen kolem 89, tj. o celou směrodatnou odchylku níže než Italy ze severu země i jejich odloučené americké bratrance. Jakkoliv připisuje Lynn tento zásadní rozdíl silné příměsi severoafrických a blízkovýchodních genů, jako mnohem pravděpodobnější vysvětlení se jeví chudoba a kulturní deprivace.

Nemalé podezření vyvolávají také odlišná data dvojice autorů v případě židovské inteligence. Američtí Židé dosahují v testech IQ jedněch z nejvyšších výsledků ze všech skupin, obvykle mezi 110 a 115. Inteligence jejich izraelských soukmenovců má ovšem podle Lynna a Vanhanena být až šokujícím způsobem nižší. Studie z roku 1989 došla k číslu 90, mnohem méně početnému vzorku z roku 1975 vyšlo skóre 97, přičemž u obou byli účastníky příslušníci izraelské židovské většiny, nikoliv arabské menšiny. Rozdíl v inteligenci amerických a

izraelských Židů dosahující až 25 bodů se těžko dá vysvětlit genetickými faktory, protože většina izraelského židovského obyvatelstva v té doby sestávala z aškenázských Židů, právě tak jako v Americe. Jako uvěřitelnější zdůvodnění se tak jeví ohromný nepoměr bohatství izraelských a amerických Židů (zatímco Izraelci nedosahovali ani poloviny průměrného amerického HDP *per capita*, ti američtí národní průměr výrazně převyšovali).

Podobně i rozsáhlé testování jihoafrických bělochů v roce 1990 stanovilo jejich inteligenci na 94, znatelně níže než u Holanďanů a Angličanů, z nichž geneticky pocházejí. I zde lze vidět vztah nižší úrovně národního důchodu i technologického rozvoje.

Dost možná nejsilnější argumenty pro převahu kulturní teze ve prospěch genetické ovšem nalezneme na samotném severozápadním okraji Evropy, v keltském Irsku. Když do Ameriky začali kolem poloviny 19. století ve velkém přicházet v mohutných vlnách irští imigranti, Američané je takřka univerzálně vnímali jako mimořádně nevzdělané a neotesané. Vyvolávali značné nepřátelství a mnozí doboví komentátoři byli přesvědčeni o vrozené danosti jejich charakterových i rozumových nedostatků. Vcelku rychle se ale ekonomicky vypracovali a během necelého století dosáhli vzdělání i zámožnosti převyšující americký bělošský průměr, včetně bělochů ze „staré krve“. Důkazem budiž, že testované IQ typického irského Američana – v míře, do níž lze někoho takového rozlišit – lehce převyšuje národní (bělošský) stobodový průměr, stejně jako Američany německého původu, jejichž předkové do Nového světa přibyli v přibližně stejném období jako Irové.

Irská domovina však dlouho zůstala venkovsky zaostalá a ještě v 70. a 80. letech 20. století dosahovalo irské HDP na hlavu jen necelé poloviny amerického. Snad by nás tak nemělo příliš překvapit, že Lynn s Vanhanenem udávají irské IQ 93 bodů na základě výsledků dvojice testů ze sedmdesátých let, daleko za jejich americkými bratrci.

I tyto údaje o relativně nízké irské inteligenci jsou dosti zavádějící, jelikož vzešly zprůměrováním dvojice odděleně pořázených studií. Té starší z roku 1972 se zúčastnilo skoro 3 500 irských školáků a patří mezi vůbec nejrozsáhlejší evropské vzorky v dotyčné publikaci. Druhý datový soubor z roku 1979 pochází ze vzorku pouhých 75 dospělých Irů a patří naopak k nejmenším. Průměrné IQ větší skupiny bylo stanoveno na 87, té malé na 98 a číslo z Lynnovy/Vanhanenovy knihy bylo dosaženo jejich prostým, neváženým zprůměrováním, což budí jisté pochybnosti. Vzorek 75 dospělých je natolik nedostatečný, že by snad bylo na místě jej z metodologických důvodů vyloučit vzhledem k tomu, že účastníci velmi pravděpodobně pocházeli z jednoho místa a proto nebyl vzorek dostatečně reprezentativní.

Máme tak v rukou přesvědčivé důkazy, že z kraje 70. let měli Irové průměrnou inteligenci jen 87, nejnižší z celé Evropy a o celou směrodatnou odchytku méně než irští Američané. Tato hodnota by statisticky posouvala nezanedbatelnou část obyvatel Irska do pásma klinické mentální retardace.

Lynn je podle všeho s těmito závěry srozuměn. Aktuální číslo akademického časopisu *Personality and Individual Differences (Osobnost a individuální odlišnosti)* je pojato jako pocta tomuto muži, který zde v rozsáhlém rozhovoru mj. hovoří o nejdůležitějších momentech své

kariéry, počínaje ziskem pozice na Dublinské univerzitě. Jeho úkolem zde bylo zabývat se sociálními a hospodářskými problémy země. Lynn celkem záhy dospěl k závěru, že za zaostalostí Irska stojí velkým dílem nízká inteligence jeho obyvatelstva, řešitelná jedině energicky eugenickým programem, který by zřejmě nutně zahrnoval také sterilizaci nemalé části obyvatelstva. Vzhledem k tehdejšímu postavení katolické církve v zemi však měl značné pochybnosti, že by jeho slova padla na úrodnou půdu a on by byl „obviněn z nacismu“, takže „se podělal“ a svá zjištění nezveřejnil. Několik let poté se přesunul do protestantského Ulsteru, kde doufal nalézt vstřícnější prostředí pro své rasové představy a postupem času se více začal zabírat otázkou, zda i chudoba jiných zemí může také být zapříčiněna nízkou inteligencí, jež podle něj vysvětlovala irské problémy. Tato jeho cesta vyvrcholila až vznikem a vydáním knihy *IQ and the Wealth of Nations*.

Lynnovo přesvědčení ze sklonku 60. let ohledně převážně genetických příčin nízké irské inteligence se ovšem jeví být nepříliš opodstatněné. Tehdejší Irsko bylo převážně venkovskou a chudou zemí s nízkým HDP *per capita*, zatímco poměrně bohatí irští Američané žili hlavně ve městech a tento zásadní rozdíl ve vnějších materiálních podmínkách se zdá být nejlogičtějším zdůvodněním takového nepoměru ve výsledcích IQ testů. Na podporu této environmentální hypotézy by se slušelo také dodat, že odhadem skoro třetina australské populace geneticky úplně nebo z velké části pochází z Irska, většina zbytku pak z Británie – a údaje z Lynnovy a Vanhanenovy knihy udávají u Austrálie čísla velice blízká britskému průměru 100.

Sběr dat ve společenských vědách, včetně výpočtu národního IQ, s sebou obnáší značné obtíže, především při práci se vzorky a několik málo „odskočených“ výsledků by se tímto způsobem jistě vysvětlit dalo. Značné množství výše zmíněných příkladů, kdy geneticky nerozlišitelné populace evropského původu vykazují obrovskou variaci v testované inteligenci, ale nespíš ukazují na problém mnohem zásadnějšího rázu. Nejen, že se opakují příliš pravidelně, aby je bylo možno připsat náhodné chybě, samy navíc vykazují svou vlastní pravidelnost, kdy etnické evropské skupiny žijící v bohatých, rozvinutých společnostech dosahují takřka bez výjimek skóre IQ 100 nebo vyšších, zatímco jejich blízcí příbuzní z výrazně chudších oblastí mívají výsledky znatelně horší. V některých případech se dokonce jedná o stejnou zemi i etnikum, oddělené pouhou (i necelou!) generací hospodářského rozvoje.

Lynn a Vanhanen pravda do jisté, nevelké míry uznávají možný vliv negenetických faktorů a na několika stranách se věnují vlivu zdravotního stavu, výživy nebo vzdělání na úspěch při testech inteligence. Nepřidávají ovšem žádný jasný odhad velikosti těchto vlivů a dodávají, že četné studie u dvojčat a adoptovaných dětí stanovily dědivost inteligence přinejmenším na 80 %. Z jejich textu vysvítá, že za jimi pečlivě dokumentovanými nerovnostmi v průměrné inteligenci zemí je zdaleka nejvíce rozhodujícím faktorem genetika.

European IQs and Real Per Capita GDP in Lynn/Vanhanen with lower IQs in boldface

Country	IQ	Year	Per Capita GDP	Sample Used
Argentina	93	1942-6	\$4,161* (1940)	1,680, age 9–15
	98	1993	\$9,570	420, age 5–11
Australia	97	1936	\$5,940* (1940)	35,000, age 9–13
	98	1980	\$20,341	age 5–10
	99	1986	\$22,204	age 8–17
Austria	103	1969	\$14,036	67, age 13
	101	1979	\$20,783	187 adults
Belgium	99	1950	\$10,094 (1960)	944, age 7–13
	103	1950	\$10,094 (1960)	920, age 10–16
	98	1979	\$20,035	247 adults
Bulgaria	94	1979	\$1,315*	215 adults
	91	1982	\$1,428*	1,456, age 11–17
Canada	97	1979	\$22,993	313, age 7–12
Croatia	90	1952	\$2,324* (1969)	299, age 13–16
Czech Republic	98	1979	\$3,791*	363 adults
	96	1983	\$4,262*	832, age 5–11
Denmark	97	1966	\$14,777	628, age 12
	99	1979	\$20,888	122 adults
Finland	98	1970	\$11,008*	755, age 7
	96	1979	\$14,631*	120 adults
France	96.5	1962	\$10,389	618, age 6–9
	102.5	1962	\$10,389	328, age 6–11
	94	1979	\$20,019	1,320 adults
East Germany	90	1967	\$2,925* (Czech 1969)	454, age 7–11
	99	1978	\$3,694* (Czech)	1,000, age 11–15
	97	1984	\$4,393* (Czech)	?
West Germany	99	1970	\$16,505	563, age 5–7
	101	1978	\$20,281	3,607, age 6–10
	105	1978	\$20,281	2,068, age 11–15
	107	1979	\$21,127	1,572 adults
Greece	88	1961	\$3,543*	400, age 9–14
	95	1979	\$9,590*	220 adults
Hungary	99	1979	\$3,767*	260 adults
Ireland	87	1972	\$7,790*	3,466, age 6–13
	98	1979	\$9,781*	75 adults
Israel	97	1975	\$11,970*	180, age 10–12
	90	1989	\$17,246	1,740, age 9–15
Italy	103	1960	\$8,369	2,432, age 11–16
	101	1979	\$18,250	1,380 adults
Netherlands	107	1979	\$22,158	333 adults
New Zealand	99	1938	\$6,332* (1940)	26,000, age 9–15
	101	1984	\$18,894	3,108, age 8–17
Norway	98	1979	\$24,966	100 adults
Poland	106	1979	\$2,412*	835 adults
	92	1989	\$2,973*	4,006, age 6–15
Portugal	101	1979	\$6,286	242 adults
	88	1987	\$7,359	807, age 6–12
Romania	94	1972	\$1,364*	300, age 6–10
Russia	96	1997	\$7,718	?, age 14–15
Slovakia	96	1983	\$3,368*	832, age 5–11
Slovenia	95	1998	\$18,056	1,556, age 8–18
South African whites	94	1990	\$8,565*	1,056, age 16
Spain	98	1979	\$15,089	848 adults
	96	1992	\$20,184	107, age 9
Sweden	97	1968	\$15,803	1,106, age 6–15
	104	1979	\$20,127	205 adults
Switzerland	99	1970	\$25,358*	?, age 6–10
	101	1979	\$27,078*	163 adults
	102	1989	\$32,548	167, age 6–10
Turkey	90	1992	\$8,269	2,277, age 6–15
United Kingdom	100	---	\$12,382(1960)–\$29,641(2000)	Standardized IQ

Všechna data o inteligenci jsou z knihy Lynna s Vanhanenem. Údaje o HDP na hlavu pocházejí z archivů Světové banky, a kde je to možné, jsou upraveny podle parity kupní síly v dolarech roku 2005, v opačném případě jsou označeny hvězdičkou. Velká část těchto makroekonomických dat, zejména u nekonvertibilních měn východního bloku před rokem 1989, je zatíženou určitou mírou nejistoty a doporučuje se je používat je pro přibližné srovnávání.

Otazníky nad „hypotézou o silném IQ“

Ústřední tezi knihy Lynna s Vanhanenem bychom mohli označit za „hypotézu silného IQ“, tj. že IQ věrně odráží inteligenci, je podmíněno z drtivé části geneticky a že pokud jej očistíme od obecně přítomného Flynnova efektu, je ovlivněno kulturními či hospodářskými vlivy jen minimálně. Jelikož výše nastíněné nerovnosti IQ přinejmenším naznačují silný protiargument této teorie, objevily se námitky, že srovnávané populace dost možná kvůli dopadům selektivní migrace mohou být mnohem odlišnější, než si uvědomujeme.

Mohli bychom tak kupříkladu spekulovat, že nadanější Irové odešli do Ameriky, zatímco ti méně bystří zůstali doma a něco podobného se odehrálo také v případě Italů, Řeků nebo další obyvatel jižní Evropy. Stejně tak není vyloučeno, že chytřejší evropští Židé přibyli už před 1. světovou válkou do newyorských přístavů, zatímco ti méně chytrí zůstali v Evropě a po 2. světové válce odešli „zalidňovat“ Izrael.

Tato vysvětlení ovšem působí značně nepodloženě. Tyto popisované vnitroetnické rozdíly v IQ jsou skutečně obrovské – často dosahující velikosti celé směrodatné odchylky – a musely by být přítomné už v době oddělení emigrující části populace a těch, kteří zůstali ve své domovině. Z dobových zdrojů se ovšem o ničem takovém nedozvídáme – naopak v době vrcholícího přílivu migrantů se většina amerických pozorovatelů zmiňovala spíše o nápadné zaostalosti nově příchozích a často se pouštěla do úvah, zda nejsou mentálně nedostateční dědičně a nestanou se tak pro společnost trvalým břemenem. Když už, zaznívalo někdy spíše přesvědčení, že tito lidé jsou méně intelektuálně zdatní než jejich soukmenovci, kteří zůstali doma, kde se tito lidé nedokázali prosadit a museli odejít do Ameriky. Odtud také jejich označení za „**z pobřeží vašich rušných splach**“.

Omezená etnicky rozdělená dobová data o IQ tento dojem spíše podporují. Thomas Sowell zařadil do své knihy z roku 1978 *American Ethnic Groups* také kapitulu shrnující data o průměrném IQ příslušníků jednotlivých skupin imigrantů z jižní a východní Evropy. Jedná se o dosti nízká čísla: Slováci 85,6, Řekové 83, Poláci 85, Španělé 78 a Italové podle různých studií mezi 78 a 85. Samostatná analýza testování odvedenců do 1. světové války z roku 1923 došla k podobným výsledkům. Tyto zveřejněné studie IQ z pera předních akademiků přispěly k rozšířenému přesvědčení, že skupiny nedávno příchozích Evropanů jsou mnohem méně inteligentní než dříve etablované etnicity a pravděpodobně budou snižovat celonárodní průměr. Tyto nálady se mohly podílet na přijetí velmi restriktivního imigračního zákona z roku 1924.

I pokud bychom však oslyšeli všechny dochované dobové hlasy i data a tvrdili, že evropští

imigranti do Ameriky v 19. století přese všechno byli kognitivní elitou svých domovin, zůstává teorie o selektivní migraci málo věrohodná. Teorie i empirické výzkumy dávno dospěly k závěru, že se skóre IQ řídí pravidlem regrese k průměru, tj. že děti výjimečných jednotlivců v rámci populace přibližují průměrnému IQ své etnické skupiny. I kdybychom tak uvěřili, že Irové, Italové, Židé nebo Řeci, kteří přicházeli do Ameriky, patřili k těm nejnadanější ze své generace – a nikoliv, jak se zdá mnohem blíže pravdě, spíše do její chudobnější a zbídačenější části – přibližně polovina jejich relativního nárůstu v IQ by se vytratila během pouhé generace. Proto by si existence nerovnosti v IQ dosahující až celé směrodatné odchylky mezi Iry v Americe a Irsku z před několika desetiletí teoreticky žádala, aby původní nerovnost v době imigrace dosahovala až dvou směrodatných odchylek (30 bodů), tedy rozdílu natolik masivního, až působí naprosto fantasticky.

Krom toho i nejnovější dostupná (v době vzniku článku) data mezinárodních školních testů PISA sponzorovaná OECD ukazují výsledky vyvolávající silně opodstatněné pochybnosti o správnosti Lynnových a Vanhanenových dat o průměrném IQ jednotlivých evropských zemí. Například Rakousko s Chorvatskem dělilo navzdory jejich geografické blízkosti podle autorů po 2. světové válce, kdy byla slovanská země zoufale zbídačená, celých dvanáct bodů – jejich dnešní výsledky PISA však nejen že nejsou viditelně nižší než ty rakouské, ve čtení jsou dokonce lepší, přestože chorvatské průměrné příjmy zůstávají stále jen poloviční. Zkraje 70. let minulého století byla na základě testování početného vzorku stanovena výška průměrného irského IQ na 87, nejnižší z celé Evropy. Dnešní výsledky testů PISA ovšem situují Irsko někam k evropskému průměru, přibližně na francouzskou i britskou úroveň. Irské příjmy *per capita* dokonce evropský průměr převýšily.

Téma rasy a inteligence patří k těm nanejvýš ožehavým a během let se vyskytla často protichůdná nařčení z falšování dat předkládaných různými výzkumníky a akademiky – z ideologických pohnutek. Podložená se tato obvinění jeví v případě Stephena Jaye Goulda, v oblasti studia IQ jednoho z nejcitovanějších autorů. Kdyby tak výše uvedené, často anomální, údaje o IQ předložil některý ze silných kritiků IQ coby spolehlivého měřítka intelektuálních dovedností, byl bych k jejich přijetí nanejvýš opatrný a nejprve bych jejich zdroje chtěl podrobit důslednému prošetření.

Naše situace je ovšem velice odlišná. Lynn s Vanhanenem patří mezi nejpřednější akademické zastánce silného genetického základu výsledků testů IQ a toto dílo shrnuje výsledky a závěry utvořené z působivého množství shromážděných a zpracovaných dat o IQ v jednotlivých zemích. Stěží tak asi zkreslovali data proti svému vlastnímu ideologickému přesvědčení i teoretickým hypotézám.

Přesto jakékoliv objektivní zhodnocení jejich dat takřka v plném rozsahu vyvrací jejich „hypotézu silného IQ“. Jestliže takové množství geneticky nerozlišitelných evropských populací – z přibližně podobného kulturního i historického kontextu a bez závažnějších výživových deficitů – může vykazovat natolik zásadní odchylky v testovaném IQ napříč různými dekády a místy, měli bychom zachovávat značnou opatrnost v předpokladu, že i jiné etnické odlišnosti IQ jsou dané vrozeně, nikoliv environmentální, tím spíše když mezi dotýčenými populacemi existují široké propasti v kultuře či kvalitě výživy.

Nemůžeme jistě vyloučit možnost relativně nevelkých rozdílů vrozené inteligence či IQ u jednotlivých evropských populací – vždyť ty se často liší třeba v průměrné výšce a celé řadě dalších fenotypických charakteristik. Tento reziduální genetický vliv by však vysvětloval pouhý zlomek ohromného rozdílu 10 až 15 bodů IQ, na který jsme se zaměřovali v předchozích řádcích. Tento náhled bychom mohli nazvat „hypotézou slabého IQ“: výrazné rozdíly v IQ mezi početnými populacemi lze z velké většiny připsat na vrub kulturním či socioekonomickým faktorům, přičemž zbytková složka dost dobře může být genetického původu.

Stojíme před záhadou snad ještě větší než je ta ohledně IQ samotného. Vzhledem k síle zbraní, které sami Lynn s Vanhanenem nabídli odpůrcům vlastní „hypotézy silného IQ“ si tak musíme klást otázku, proč tento rozpor dosud neupoutal větší pozornost ani jednoho ze zneprátených táborů v této rozhořčené rozmlísce nad IQ – navzdory údajné obeznamenosti s prací této dvojice prominentních akademiků. Vlastně bych se nezdráhal říci, že dlouho předem ohlašovaná třisetstránková publikace Lynna s Vanahanem znamená rozhodující vlastní branku do sítě zastánců IQ determinismu – čehož si ale ani jeden ze soupeřících ideologických týmů jaksí neráčil povšimnout.

Nejpravděpodobnějším vysvětlením tohoto záhadného – a snad až zábavného – mlčení nejspíš bude fungování lidské mysli. Jelikož se Lynn a Vanhanen počítají mezi šampiony tábora rasových odlišností, dost možná jejich ideologičtí odpůrci, jež se zhusta rekrutují z méně kvantitativních oborů, nemají velkou chuť se do jejich práce vůbec pouštět v obavě, že masivní množství předkládaných dat prokáže, že rasově realistická analýza je nakonec přece jen pravdivá. Lidé z opačné strany barikády, příznivci, naopak stovky stran suchého textu a podrobných kvantitativních dat letmo přeletí a vrhnou se rovnou na shrnutí, kde se dočtou, jak data prokázala genetickou podmíněnost IQ a jeho rozhodujícího vlivu na ekonomickou vyspělost toho či kterého národa.

Hádanka IQ a Flynnův superefekt

Přesvědčivé empirické důkazy flexibility skóre IQ testů vyvolávají celou řadou zajímavých otázek stran možných mechanismů, jež zde působí. Kupříkladu v 60. a 70. letech minulého století se v elitních kruzích těšily ohromné oblibě podpůrné programy typu **Head Start** (Náskok), zodpovědné za rychlé navýšení akademických výkonů i skóre IQ u chudých skupin. Širší a dlouhodobější optikou se však tyto programy jeví jako ztráta času, když se studenti za několik let po skončení v programu vrátili zpátky na svou původní úroveň.

Podobně i velký díl důkazů shromážděných čelnými zastánci vrozené danosti IQ, třeba těmi sdruženými v organizaci Pioneer Fund, vychází ze studií adopcí dvojčat, která podle nich ukazují, že IQ i osobnostní rysy těchto dvojčat vychovávaných odděleně jsou si mnohem blíže, než je tomu u jejich nevlastních sourozenců či rodičů – a tato podobnost se navíc s postupujícím věkem zvětšuje. Nikoliv nepodloženě tak řada expertů na psychometriku považuje tyto výsledky za důkaz silné podmíněnosti IQ genetickými faktory, obtížně a jen v malém rozsahu ovlivnitelné environmentálními vlivy. Lynn s Vanhanenem některé z těchto studií citují na podporu své teze, že IQ je z přinejmenším 80 % dědičné.

Tyto jednotlivé výsledky, povětšinou vycházející z relativně nevelkých statistických vzorků adoptovaných dvojčat či sourozenců, podle všeho ukazují na extrémní pevnost ukazatele IQ – hypotéza „silného IQ“ – zároveň s tím jsme si však ukázali také hojně příklady početných populací, jejichž IQ se během poměrně krátké doby výrazně proměnilo. Jak tedy sladit tato dvě protichůdná zjištění? Dokonalé řešení nemám, ale otázka se na každý pád jeví jako velice smysluplný předmět dalšího bádání na teoretické i praktické úrovni.

Tato vědecká hádanka nejspíš velice úzce souvisí s dobře známým Flynnovým efektem, který se dostal do širšího povědomí právě i díky Lynnovi. Označuje se tak setrvalý, pravidelný vzestup nominálního IQ u populací napříč celým světem: dnešní Angličané či Francouzi si tak v testech IQ vedou mnohem lépe než jejich rodiče či prarodiče, byť nemáme důvod domnívat se, že by v jakémkoliv smysluplném významu byli nějak zásadněji „chytřejší“. Proběhly četné spekulace, zda je tento obecný vzestup výkonnosti v testech IQ zapříčiněn stále komplexnějším a technologií prostoupenějším světem kolem nás, jehož složitá zákoutí nás neustále procvičují ve všech možných mentálních abstrakcích, kterými je většina IQ testů nabitá, čímž dochází k setrvalému vzestupu skóre v testech, jenž ale není nezbytně doprovázen skutečným růstem inteligence. Život v urbanizovaném světě dneška se do značné míry stal každodenním přípravkou na testování IQ. Na druhé straně mnoho předmoderních kultur po svých příslušnících vyžadovalo úkony spojené s úctyhodným vypětím paměti, takže tehdejší lidé by nás velmi pravděpodobně převálcovali v testech zaměřených na paměť, kterou zdaleka tak intenzivně a pravidelně neprocvičujeme.

Vezmeme-li např. balkánské a východoevropské populace z tabulky výše, žily v zemích výrazně venkovštějších a více zemědělských než jejich protějšky s lepšími výsledky. Jistě to platilo také pro Irsko z před 40 let, kdy byly tamní výsledky vcelku slabé.

Jistou podporou významu venkovsko/městského dělení při vysvětlení odlišných skóre IQ nacházíme také v atypicky převráceném schématu etnické „úspěšnosti“ ve Starém a Novém světě. V nedávnější minulosti se nejvyšší hodnoty IQ objevovaly v severoevropských zemích jako Británie, Německo či Nizozemí, zatímco ty nejnižší v Irsku, Řecku, Jugoslávii a na jihu Itálie. Zkraje 20. století pak bylo toto uspořádání mezi příslušníky daných etnických skupin imigrantů zachováno i v Americe. Zvláštní ale je, že když se podíváme na novější výsledky amerických akademických srovnání podle jednotlivých evropských etnických skupin, sledujeme takřka opačné výsledky pro IQ, roky strávené ve vzdělávacím systému nebo rodinný příjem. Mezi premiantskými bělošskými skupinami figurují na předních místech Irové, Řeci, lidé z bývalé Jugoslávie či Italové, zatímco Američané holandského původu spadli blízko bělošského chvostu, stejně jako americká „stará krev“, která už se s žádnou evropskou pravlastí neidentifikuje, ale zřejmě pochází hlavně z Britských ostrovů. Němečtí Američané se pak v zásadě umísťují na nebo těsně pod americkým bílým průměrem.

Toto schéma podle všeho převrácené úspěšnosti bílých etnik v Evropě a Americe ovšem rychle pozbývá odér tajemství, když si uvědomíme, že je celkem věrně situováno podél dělicí linie venkov/město. Američtí Holanďané a tradiční Američané žijí mnohem častěji na venkově a zároveň dosahují nejslabších výsledků, zatímco úspěšnější Italové, Řeci nebo Jihoslované nejčastěji bydlí ve městě. Němečtí Američané jsou urbanizovaní lehce pod americkým

průměrem, kam také ukazují jejich „výkonnostní“ charakteristiky. U amerických nehispanických bělochů je pak mezera mezi těmi, kdo vyrostli ve městech a na předměstích na jedné, a lidmi z venkova na straně druhé, skoro tak citelná jako mezi americkými bělochy a černochy – a ještě výraznější, zaměříme-li se pouze na dobu vzdělání.

Příčiny vzniku této „inverze etnických hierarchií“ nemusejí být ale nijak zvlášť komplikované. Když zoufale chudé skupiny imigrantů jako Irové, Italové či Řeci přistály u našich břehů, nemohly si dovolit pořizovat zemědělskou půdu, a tak setrvaly v pobřežních velkoměstech. Poněkud lépe situovaní imigranti jako Němci se často stěhovali na Středozápad a stávali se farmáři, podobně jako dřívější osadníci britského či holandského původu. V Evropě „venkovštější“ obyvatelstvo se tak v Americe zhusta usadilo ve velkoměstech, čímž postupně došlo k obrácení jejich nepříznivého pořadí v tabulkách IQ.

Když tam spojíme tento podle všeho platný vzorec nestejných kognitivní výkonnosti venkova/měst s Flynnovým efektem, mohli bychom navrhnout spekulativní hypotézu, že dobré výsledky v IQ testech nejspíš předpokládají jistý objem „mentální přípravy“ či komplexní stimulace během dospívání, jíž se hlavně v minulosti v chudších venkovských oblastech ve srovnání s těmi metropolitnějšími, bohatšími nebo průměrnějšími příliš nedostávalo. Jistě, práce na statku v méně rozvinuté zemi s sebou přináší svou vlastní komplexitu, zdá se ale pravděpodobné, že takto využívané mentální dovednosti jsou mnohem hůře přenositelné na abstraktní a analytické myšlení, vyžadované u IQ testů.

To by mohlo vysvětlovat obrovskou proměnlivost dosahovaného skóre IQ testů v jednotlivých evropských zemích výrazně lépe než málo pravděpodobná možnost, že by početné vzorky testovaných většinou sestávaly buď z výjimečně bystrých, nebo naopak velmi prostých jedinců. Na základě těchto dat může předpokládaný vývojový dopad nedostatečné mentální stimulace snižovat testované IQ až o 10-15 bodů. Jakmile se ovšem toto sociokulturní prostředí zásadním způsobem změní, jako tomu bylo třeba v případě Řeků či Irů, může nastat cosi jako Flynnův „super efekt“, tedy velice prudký růst nominálního IQ. Celá hypotéza ovšem pochopitelně zůstává vysoce spekulativní a vyžaduje dalšího zkoumání.

Za zmínku jistě stojí, že tento prudký vzestup IQ spojený se změnami v celkových socioekonomických podmínkách se **vůbec neprojevuje při pohledu na mezinárodní či domácí data o IQ populací Dálného východu**, u nichž dokonce ani desetinásobné rozdíly v HDP na hlavu nevykazují měřitelný dopad na IQ. Že si Lynn s Vanhanen nepovšimnuli tohoto neočekávaného kontrastu mezi vlivem socioekonomických faktorů na Evropany a Orientálce, mohlo výrazně přispět k tomu, že přehlédli i výše nastíněné zásadní nedostatky jejich „hypotézy o silném IQ“.

Žádné z těchto zjištění by ovšem nebylo možné bez vynikající badatelské činnosti Richarda Lynna a Tatu Vanhanenena a jejich úsilí, vynaloženého na shromáždění a řádné zpracování ohromného množství mezinárodních dat o IQ v jejich knihách i studiích, nemluvě pak už vůbec o jejich odvaze nutně k tomu se vůbec k takto výbušným a kontroverzním tématům obrátit. Přestože se kloním spíše k tomu, že podrobnější zkoumání jejich dat vcelku přesvědčivě přispívá k vyvrácení jejich preferované „hypotézy o silném IQ“, jako první a bez

váhání bych uznal a projevil svou vděčnost akademikům, jejichž práce umožnila vzniknout mé vlastní analýze. Naopak lidé jako Stephen Jay Gould, kteří se na podporu svých vlastních ideologických postulátů dopouštějí akademického švindlování, značně podkopávají věrohodnost svých pozic.

Článek Rona Unze **Race, IQ, and Wealth** původně vyšel na stránkách magazínu *The American Conservative* 18. července 2012 a byl přetištěn na stránkách autora **Unz Review**.

Series Navigation

Americká Pravda: Atentáty Mosadu, část 7 >>